

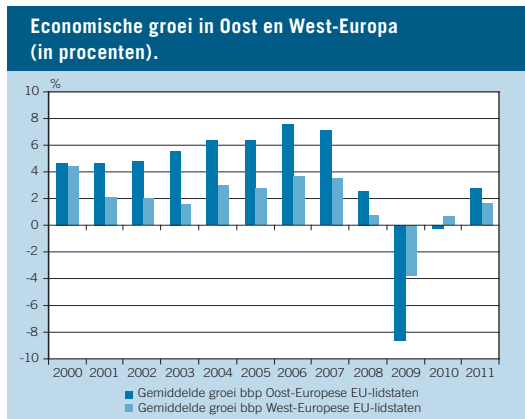
De invloed van de crisis in Oost- en West-Europa

Op 1 mei 2004 werden niet alleen Cyprus en Malta, maar ook de voormalige Oostbloklanden Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Polen, Slovenië, Slowakije en Tsjechië lid van de EU. In 2007 kwamen daar nog eens Bulgarije en Roemenië bij. Deze nieuwe lidstaten maakten door hun lage kapitaalniveau, en de daarbij horende grotere meeropbrengsten wanneer meer kapitaal verworven wordt, al een flinke inhaalslag op het gebied van economische groei na de val van de muur. De toetreding tot de Europese vrije handelszone heeft de vooruitgang in deze landen ongetwijfeld verder bevorderd.

De kredietcrisis heeft de groei aangetast in heel Europa, en dus ook in de nieuwe lidstaten in Centraal- en Oost-Europa. Uit de figuur blijkt dat de inhaalslag van deze landen door de kredietcrisis afgeremd is en de bbp-groei substantieel sneller is afgenomen dan in de lidstaten in West-Europa.

Uit de herfstvoorspellingen van de Europese Commissie blijkt dat de neergang in de tien Centraal- en Oost-Europese lidstaten gemiddeld 8,7% zal bedragen in 2009. Het bbp van de overige zeventien lidstaten van de EU zal dit jaar waarschijnlijk afnemen met 3,8%. De enige lidstaat in de EU met nog positieve groei dit jaar is Polen: hier wordt een groei van 1,2% verwacht. In tegenstelling tot voorgaande jaren doen de landen in Centraal- en Oost-Europa het wat betreft de bbp-groei dit jaar gemiddeld dus slechter dan de West-Europese lidstaten. Een belangrijke reden voor dit verschil is de vlucht van buitenlands kapitaal uit opkomende economieën tijdens de crisis. De risicoaversie van investeerders nam sterk toe na de grote onrust op de financiële markten in het najaar van 2008 waardoor geldstromen naar Centraal- en Oost-Europa sterk afnamen. Nu de

eerste tekenen van herstel zich aandienen en geldstromen weer op gang komen om de ontwikkeling van opkomende economieën te financieren, trekt de groei ook in Centraal- en Oost-Europa weer aan. Samen met de nog altijd hogere potentiële groei in deze lidstaten is het waarschijnlijk dat de convergerende trend in de EU zich de komende jaren zal doorzetten.

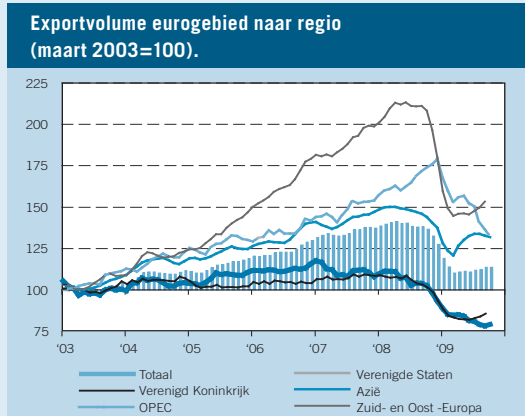

Bron: Eurostat

Monetaire Zaken

Export eurogebied naar afzetregio

Het eurogebied is bij uitstek een handelsgebied. In de periode 1995–2009 was gemiddeld een derde van de wereldhandel uit het eurogebied afkomstig. De zestien landen van de regio produceren sinds jaar en dag meer dan er nodig is voor de onderlinge handel en het overschot wordt naar alle delen van de wereld geëxporteerd. De belangrijkste directe handelspartner is het Verenigd Koninkrijk met 14 procent, op de voet gevolgd door de Verenigde Staten. Het aandeel van deze handelspartners, maar ook van Canada, de Scandinavische landen en Zwitserland, is al jaren dalend, van tezamen 54 procent van de totale export in 1999 naar 40 procent in 2009. De nieuwe lidstaten van de Europese Unie en andere Oost- en Zuid-Europese landen zijn juist grotere afzetgebieden geworden. Samen zijn deze landen nu goed voor een vijfde van de export terwijl dat in 1999 nog 13 procent was. Daarmee staat deze regio bijna op gelijk niveau met Azië en Oceanië waar in 2009 circa een kwart van de exporten naar toe ging. Ook de export naar OPEC-landen floreerde in de afgelopen jaren, mede dankzij de hoge olie-inkomsten waardoor deze landen meer producten uit het eurogebied konden kopen. Vergeleken met 1999 verdubbelde het aandeel van deze landen tot bijna 6 procent. Zo vloeide een deel van de hogere olierekening die de eurolanden betaalden via het handelskanaal weer terug. Het eurogebied is, meer nog dan de Verenigde Staten of Japan, afhankelijk van externe handel en daarom kwam het stilvallen van de wereldhandel in 2008–2009 als een forse klap. Van begin 2008 tot begin 2009 daalde het totale exportvolume van het eurogebied met 25 procent. De export naar de nieuwe afzetgebieden in Zuid- en Oost-Europa, landen die zwaar getroffen waren door de crisis, nam met 35 procent af, evenveel als de exportdaling naar de Verenigde Staten. Ook de handel met Azië verminderde, maar deze afname was minder sterk dan naar de overige

Bron: Eurostat

regio's. Sinds de zomer van 2009 lijkt de bodem van de daling bereikt en is de export naar Azië en Zuid- en Oost-Europa zelfs weer wat gegroeid. Door het relatieve belang van deze regio's is daardoor ook de totale export van het eurogebied niet verder afgenomen.

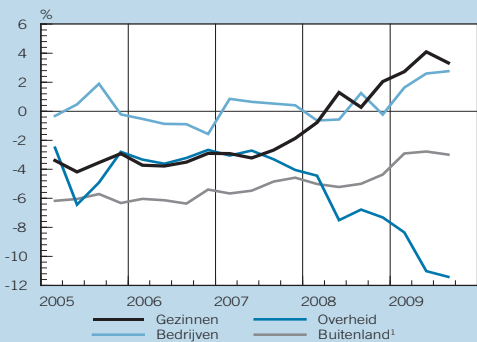

Rationeel uitbundig overheidstekort Verenigde Staten

Uit het meest recente overzicht van financieringsstromen van de Federal Reserve blijkt dat het overheidstekort onverminderd de belangrijkste factor blijft in de binnenlandse financiële verhoudingen. In het derde kwartaal beliep het tekort van de Amerikaanse overheid ongeveer 11,4% van het bbp in de Verenigde Staten, overeenkomend met ruim

400 miljard dollar in alleen het derde kwartaal. Tegenover de verslechtering van dit tekort stond een verbetering van de financieringsposities van gezinnen en bedrijven: Amerikaanse gezinnen gingen weer sparen. Dit is een uitvloeisel van de problemen in de financiële sector waarbij de kredietverstrekking aan de niet-financiële sector verlamd is. Als gevolg hiervan hebben de binnenlandse sectoren noodgedwongen hun afhankelijkheid van externe financiering moeten terugschroeven. Dit is een belangrijk element in het mondiale aanpassingsproces, dat mede afgedwongen werd door het uitbreken van de financiële crisis. De financiering van het Amerikaanse tekort werd niet langer mede mogelijk gemaakt door de uitgifte van ingewikkelde hypotheekproducten. In plaats daarvan is de overheid ingesprongen in het financiële systeem met uitgebreide steunmaatregelen. In de meest recente data van de financieringsstromen in de Verenigde Staten (figuur) is te zien dat gezinnen iets minder terughoudend zijn geworden, aangezien de besparingen weer iets zijn afgenomen. Het is mogelijk dat dit een weerspiegeling is van een langzame verbetering van de situatie van de Amerikaanse consument en een geleidelijk herstel van vertrouwen. Het herstel dat zich aftekent is niettemin fragiel en een nieuwe schok op de financiële markten kan aanzienlijke gevolgen hebben voor dat vertrouwen. Het is in dit verband niet denkbaar dat de Amerikaanse overheid op korte termijn het uitbundig stimulerende begrotingsbeleid zal beëindigen. Het gevolg moet zijn dat de overheid op ongekende schaal zal moeten blijven lenen op de kapitaalmarkt. Aangezien dit niet alleen in de Verenigde Staten het geval is maar eigenlijk in de gehele westerse wereld brengt dit een opwaartse druk op de lange rente met zich mee.

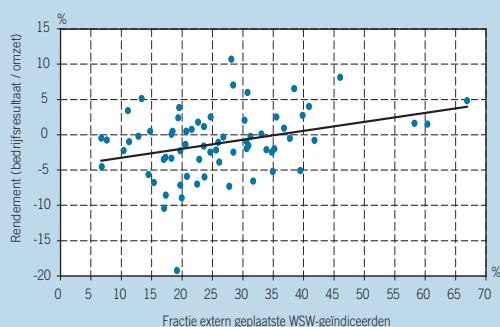
Financieringsstromen sectoren Verenigde Staten (percentage bbp).

¹ Dit is het saldo op de lopende rekening.

Bron: Federal Reserve

Externe plaatsing van WSW-geïndiceerden en het financieel resultaat van SW-bedrijven.

Bron: SEO rapport nr 2009-61

Externe plaatsing

Een doelstelling van de SW-bedrijven, voorheen sociale werkplaatsen, is om mensen met een arbeidshandicap een passende werkplek te bieden in een zo regulier mogelijke werkomgeving. De negentig SW-bedrijven in Nederland faciliteren gezamenlijk arbeidsplaatsen voor ongeveer 120.000 mensen. Daarvoor is een rijkssubsidie van 2,4 miljard euro per jaar beschikbaar. SW-bedrijven vullen hun taak in door aangepaste banen voor WSW-geïndiceerden te creëren en te faciliteren. Het doel is om door

bemiddeling, advisering en begeleiding zo veel mogelijk banen bij reguliere bedrijven te creëren, omdat deze externe arbeidsplaatsen het meest lijken op een reguliere baan. De SW-bedrijven hebben in 2004 afgesproken toe te werken naar een situatie waarin minstens een derde van hun populatie bij een reguliere werkgever werkzaam is. In 2005 was nog twee derde van de werknemers intern aan de slag, met eigen productie en dienstverlening door het SW-bedrijf. Externe plaatsing is niet alleen een integratie-instrument, het helpt SW-bedrijven ook om de bedrijfsuitoefening financieel gezonder te maken. Er bestaat een positief, statistisch significant, verband tussen externe plaatsing en het rendement van het SW-bedrijf (figuur). Hiervoor zijn verschillende oorzaken. Mensen met een ernstige arbeidsbeperking, die veel begeleiding nodig hebben, worden minder snel extern geplaatst dan licht gehandicapten. De productiviteit van extern geplaatsten is daarmee hoger dan die van intern geplaatsten. Daar komt bij dat extern geplaatsten in de regel minder begeleiding vergen dan intern geplaatsten. Bovendien wordt voor intern geplaatste werknemers een productiefaciliteit in stand gehouden, wat tot hogere kapitaalkosten leidt dan wanneer er alleen maar bemiddeling en begeleiding zou plaatsvinden. Het verband tussen bedrijfsresultaat en externe plaatsing is echter niet meer dan licht positief. Dat komt vooral doordat zowel de arbeids- als de kapitaalkosten van de SW-bedrijven op de korte termijn vastliggen. Begeleiders en bemiddelaars genieten arbeidsrechtelijke bescherming en een fabriekshal kan nu eenmaal niet half worden afgestoten. De huisvestingskosten van een deels overbodig geworden interne productiecapaciteit lopen door. Een bedrijf dat een groot deel van zijn medewerkers extern weet te plaatsen zal daarom niet direct een rendementsverbetering realiseren. Het kan de moeite lonen om de beschikbaar komende bedrijfsruimte op alternatieve wijze in te zetten, bijvoorbeeld als faciliteit voor leer-werktrajecten voor jongeren.